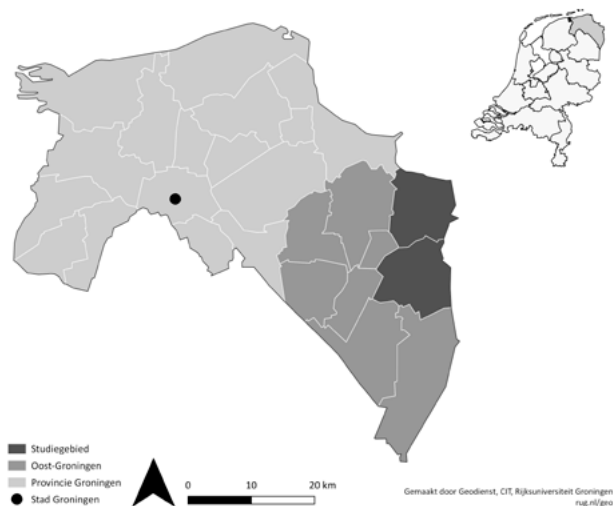

DE DIVERSITEIT VAN BLIJVERS IN OOST-GRONINGEN

De bevolkingsgeografie doet meer onderzoek naar migratie en heeft minder aandacht voor de keuze om te blijven. Dit houdt het beeld in stand van passieve blijvers op het platteland versus ambitieuze vertrekkers richting de stad. In dit artikel staan we juist stil bij de diversiteit van blijvers op het platteland.

Figuur 1: De ligging van Oost-Groningen en het studiegebied

Recent wordt er meer onderzoek gedaan waarbij de diversiteit van 'blijvers' centraal staat. In het STAYin(g)Rural Project doen onderzoekers van de Rijksuniversiteit Groningen, Queen's University in Belfast (Noord-Ierland) en het Von Thünen Instituut in Braunschweig (Duitsland) onderzoek naar blijvers op het platteland. Inwoners uit drie verschillende perifere krimpregio's nemen deel aan het onderzoek: Oost-Groningen (Nederland), Clogher Valley (Noord-Ierland) en Süd Harz (Duitsland). Het label van krimpregio's zorgt veelal voor een beeld van een regio van vertrekkers, hetgeen meer aandacht voor blijvers in deze regio's erg relevant maakt.

STAYin(g)Rural definieert blijvers niet heel rigide als mensen die hun hele leven al op één plaats hebben gewoond en zoekt daarom naar diverse soorten van (im)mobiliteit. De diversiteit van blijvers wordt onderzocht op verschillende geografische schaalniveaus, om bijvoorbeeld ook blijvers in de regio te kunnen onderscheiden. Om geografische blijvers te onderscheiden wordt gebruik gemaakt van de gehele woongeschiedenis van bewoners. In dit artikel zullen we bewoners verder bestuderen door te kijken naar de toekomstige verwachting om te blijven, het woonkeuzeproces en de rol in de lokale gemeenschap. Dit artikel gaat specifiek in op de diversiteit

van Oost-Groningse blijvers op het platteland. Het doel is vooral om een divers beeld te schetsen van waar inwoners vandaan komen en wat de kenmerken zijn van de verschillende typen blijvers.

Oost-Groningen

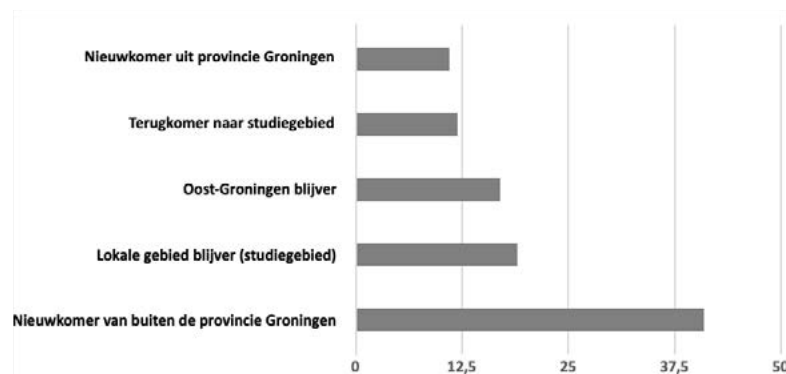
Oost-Groningen wordt gekenmerkt door een open zeeleilandschap in het noorden en een minder open landschap in het zuiden. Oost-Groningen (figuur 1) is binnen het Nederlandse beleid aangewezen als krimpregio en het is hierdoor een illustratieve case voor het krimpdebat in Nederland. Voor het onderzoek hebben we binnen Oost-Groningen ingezoomd op de voormalige gemeenten Reiderland en Bellingwedde (15.000 inwoners, 78 inw/km²) als studiegebied. Dit gebied vormt een aaneengesloten, sterk ruraal gebied binnen de Nederlandse context. Het studiegebied bestaat uit een aantal kleine dorpen van 500 inwoners en grotere dorpen, veelal lintdorpen, van ongeveer 2000 inwoners. In het najaar van 2019 is een intensieve huis aan huis enquête gehouden onder 2500 bewoners. Dit leverde 897 bruikbare enquêtes op.

Geografische typen blijvers

Door te kijken naar verschillende geografische schaalniveaus binnen de woongeschiedenis van onze respondenten kunnen we vijf typen blijvers onderscheiden: 1) Lokale blijvers, die het studiegebied nooit hebben verlaten, 2) Oost-Groningen blijvers, die altijd woonachtig zijn geweest binnen de regio Oost-Groningen, 3) Terugkomers, die van origine uit het studiegebied komen, weg zijn gegaan en weer terug zijn gekeerd, 4) Nieuwkomers uit de provincie Groningen en 5) Nieuwkomers uit overig Nederland of in een enkel geval buitenland. Uit figuur 2 blijkt dat een vijfde van de bewoners lokaal is blijven wonen. Als we nog verder in zouden zoomen dan blijkt dat 8% in het eigen dorp is blijven wonen.

Als we verder uitzoomen, blijkt dat ongeveer ruim een derde van de respondenten altijd is blijven wonen binnen Oost-Groningen en dat 12% is teruggekeerd naar het studiegebied. Dit betekent dat ongeveer de helft van alle respondenten woonachtig in het studiegebied, geboren is in Oost-Groningen. Dit is echter weinig in vergelijking met de Noord-Ierse en Duitse plattelandsregio's in ons project. Een relatief groot aandeel heeft dus een achtergrond elders. Wat hierbij opvalt is dat nieuwkomers van buiten de provincie Groningen vooral bestaan uit 65-plussers. Uit de open antwoorden in de enquête blijkt dat mensen die uit andere delen van Nederland komen, op zoek zijn naar rust en ruimte en naar een betaalbare grotere woning.

Als we kijken naar het aandeel waarin inwoners in een dorp of

Figuur 2: Aandeel geografische typen blijvers (%)

op het platteland hebben gewoond gedurende hun leven, blijkt dat de meeste regionale blijvers ook altijd ruraal hebben gewoond. Nieuwkomers uit de rest van Nederland hebben gemiddeld maar de helft van hun leven, inclusief hun periode in het rurale studiegebied, ruraal gewoond. Het vermoeden dat Oost-Groningen voor nieuwkomers uit de stad een mogelijkheid vormt om in een latere levensfase rust en ruimte te vinden, lijkt hiermee samen te hangen.

Verwachting om te blijven

Onderzoek heeft aangetoond dat de verwachting om te blijven vaker uitkomt dan verwachtingen om te vertrekken. Dit betekent dat de verwachtingen om te blijven een onderschatting vormen. Het blijkt dat driekwart van de respondenten de rest van hun leven wil blijven wonen in het studiegebied. Ook onder de groep jongvolwassenen is bijna de helft van de jongvolwassenen nu al van plan binnen het studiegebied te blijven. Sterker nog, als we jongvolwassenen vragen naar de wens om te blijven, blijkt dat een nog hoger percentage eigenlijk wel in het gebied zou willen blijven.

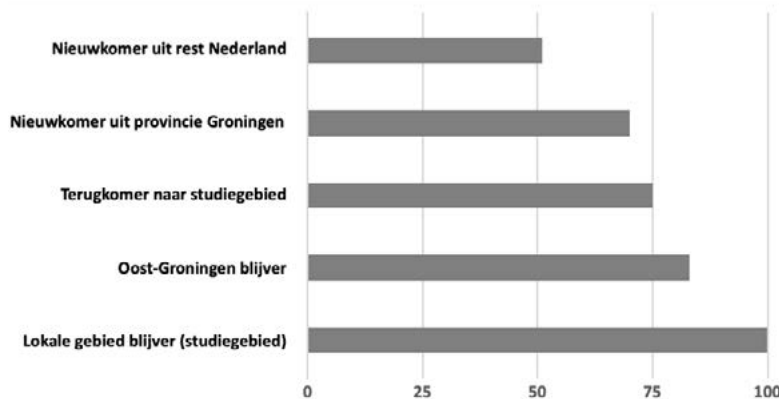
Keuzeproces

Daarnaast blijken blijvers een bewuste keuze te maken om in de regio te blijven. In tegenspraak met het idee dat blijvers op het platteland een simpele restcategorie vormen, laten onze cijfers zien dat de meeste blijvers zeggenschap ervaren over hun beslissing om te blijven (tabel 1). Bovendien zou de grote meerderheid ook in het gebied wonen als ze een vrije keuze hadden gehad waar te gaan wonen.

Tabel 1 : Keuzeproces en rol in gemeenschap onder type blijvers (%)

	Lokale gebied blijver (studiegebied)	Oost-Groningen blijver	Terugkomer naar studiegebied	Nieuwkomer uit provincie Groningen	Nieuwkomer uit rest Nederland	Alle respondenten
Beslissing om in studiegebied te wonen*						
Eigen beslissing	18	12	17	17	14	17
Samen of door ander	61	76	78	70	79	71
Het is gewoon zo gelopen	21	12	5	13	7	12
In studiegebied gewoond indien vrije keuze?	88	85	84	78	74	81
Betrokkenheid in lokale gemeenschap	59	62	67	59	52	56

* Exclusief jongvolwassenen woonachtig bij ouders

Figuur 3: Aandeel jaren in dorp of platteland in verhouding met leeftijd (%)

Deze vraag moet natuurlijk wel bekeken worden met de kanttekening dat mensen een neiging kunnen hebben om woonkeuzes achteraf te zien als rationale en vrije keuzes. Het bleek bijvoorbeeld dat relatief veel lokale blijvers de keuze als passief ervaren. Dit wil zeggen dat iemand anders voor hen gekozen heeft of dat zij niet goed kunnen duiden hoe de beslissing is genomen. In gesprekken met bewoners komt ook naar voren dat zij eigenlijk gewoon nooit echt bewust hebben nagedacht over hun reden om te blijven.

Verder is het opvallend dat nieuwkomers het wonen in het gebied in iets mindere mate als een bewuste vrije keuze ervaren. Dit zou verklaard kunnen worden doordat ze zich gedwongen voelen om in Oost-Groningen te gaan wonen voor bijvoorbeeld een betaalbare woning, in vergelijking met andere delen in Nederland.

Oost-Groningers kunnen worden aangemerkt als regionaal mobiele blijvers in vergelijking met de andere regio's in ons project

Lokale betrokkenheid

Ten slotte is er in de literatuur aandacht voor de rol in de lokale gemeenschap, zoals vrijwilligerswerk, en hoe dit verschilt onder bewoners met een verschillende woongeschiedenis. In gesprekken met bewoners merken we dat sommige regionale blijvers ontevreden zijn over de beperkte bijdrage van nieuwkomers. Hiertegenover staan onderzoeken die laten zien dat nieuwkomers bewust, dan wel selectief, actief worden in het dorp om te wortelen in de nieuwe omgeving. Uit onze cijfers blijkt dat nieuwkomers inderdaad het minst betrokken zijn, maar ook niet echt veel onderdoen voor de regionale blijvers (tabel 1). Dit wordt waarschijnlijk gedrukt door nieuwkomers die vooral komen wonen in Oost-Groningen voor de rust en ruimte. Ten slotte valt op dat terugkomers, nog meer dan lokale blijvers, het meest actief zijn.

Conclusie

Met dit artikel hebben we laten zien dat er op verschillende manieren naar blijvers gekeken kan worden. Een belangrijke manier om dit te doen, is om vanuit meerdere geografische schaalniveaus te kijken naar de woongeschiedenis. Binnen het STAYin(g) Rural

Project valt Oost-Groningen op door de regionale mobiliteit en een groot aandeel nieuwkomers uit de rest van het land die veelal 65-plus zijn, en relatief minder ruraal hebben gewoon in het verleden. Desondanks hebben de bewoners hoge intenties om lokaal te blijven wonen, ook op jonge leeftijd.

Daarnaast hebben we de diversiteit van blijvers verder benadrukt door de type blijvers in Oost-Groningen verder te bestuderen aan de hand van specifieke kenmerken. We hebben laten zien dat het wonen in Oost-Groningen in grote mate gezien kan worden als een bewuste keuze. Toch is er een noemenswaardig aandeel van de lokale blijvers die het blijven ervaart als iets dat gewoon zo is gelopen. Dit brengt de vraag naar voren of de migratiegeschiedenis volstaat om te bepalen of iemand een blijver is of dat een bewust keuzeprocess een voorwaarde is om iemand een blijver te kunnen noemen.

Ten slotte blijkt dat nieuwkomers slechts in beperkte mate minder betrokken zijn dan lokale en regionale blijvers. Een pure geografische bepaling van blijvers zou dus voorbij gaan aan nieuwkomers die met een grote betrokkenheid mogelijk ook gezien kunnen worden als blijvers. In het bijzonder was het opvallend dat terugkomers een grote betrokkenheid hebben. Dit roept de vraag op in hoeverre terugkomers, ondanks hun geografische afwezigheid, toch als blijvers gezien kunnen worden. Hun grote betrokkenheid kan duiden op een gevoel dat ze hun thuisregio nooit echt hebben verlaten door mentaal verbonden te blijven gedurende hun periode elders.

De auteurs willen graag de studenten bedanken die hebben geholpen bij het verzamelen van de data: Stijn te Wierik, Nick Moerman, Tineke Reitsma, Lotte Drost, Stefano Blezer, Thorben Hulsmann.

Literatuurselectie

Morse, C.E. and J. Mudgett. (2018) Happy to Be Home: Place-Based Attachment, Family Ties, and Mobility among Rural Stayers. *The Professional Geographer* 70, nr. 2, pp. 261-269. <https://doi.org/10.1080/00330124.2017.1365309>.

Stockdale, A. and T. Haartsen. (2018) Editorial introduction: Putting rural stayers in the spotlight. *Population, Space and Place* 24(4): e2124. <https://doi.org/10.1002/psp.2124>.

Henk Hofstede (h.hofstede@rug.nl) is PhD-onderzoeker binnen het project en richt zich op jongvolwassenen in de drie gebieden, **Tialda Haartsen** is hoofdonderzoeker binnen het project en **Jasmijn Tiemersma** is student-assistent binnen het project.